

VIDNYÁNSZKY ISTVÁN

Az 1956-os magyar forradalom az ukrán historiográfiában és emlékiratokban*

A Magyarországon 1956 őszén végbement emlékezetes és egyben tragikus események jelentős nyomot hagytak nemcsak a 20. századi magyar, hanem az európai történelemben is, széles visszhangot kiváltva az egész világon. Ezek az események a háború utáni hidegháborús világ összetett ellentmondásait, valamint a Magyar Népköztársaság mély társadalmi-gazdasági, politikai és szellemi válságának következményeit tükrözték, a szocialista világ rendszerintű válságának elkövetkező és vitathatatlanul legélesebb megnyilvánulásai sorában elsőként. Az 1956-os események ezzel együtt megalapozták a kelet-közép-európai szovjetbarát totalitárius-kommunista rezsimek összeomlását, mely a „szocialista tábor” országaiban az 1980-as évek végének demokratikus forradalmaival sikeresen zárult.

Az 1956-os magyarországi események óta eltelt hatvan év során hatalmas mennyiségben jelentek meg különféle publikációk, melyek középpontjában mind a magyar nép, mind pedig a Szovjetunió és a világszocializmus, valamint a nemzetközi kapcsolatok szempontjából addig példátlan eseményei álltak. Mindamellet azon művek túlnyomó többsége, melyek közvetlenül a tárgyalt események után születtek, ahogy azok is, melyek az 1980-as évek vége előtt jelentek meg, tendenciózusok és ideológiailag elfogultak. Ez mindenekelőtt azokkal a politikai feltételekkel magyarázható, melyek közepette a kutatóknak dolgozniuk kellett, valamint azzal, hogy a primer források nem voltak hozzáférhetőek. Ezeken túl pedig – s ez első sorban a szovjet és magyar történetírásra vonatkozik – szerepet játszottak az ideológiai tabuk és a szigorú állami cenzúra, ami arra kényszerítette a történészeket, hogy az 1956-os magyarországi eseményeket csak a párttal „egyeztetett” állásfoglalásoknak megfelelően értékeljék. Ezen állásfoglalást először a szovjet kommunisták főideológusa, az SZKP KB titkára, Mihail Szuszlov ismertette 1956. november 6-án a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” 39. évfordulója alkalmából készített jelentésében Moszkvában. „Ellenforradalomként” értékelte a magyar eseményeket mint „a nemzetközi reakció által irányított reakciós, antiszocialista elemek próbálkozását a nemzeti-demokratikus rendszer megdöntésére” Magyarországon. Az „ellenforradalom” célja szerinte az volt, hogy „megdöntsék a magyar népi demokratikus rendszert, és felszámolják a magyar munkások minden szocialista vívmányát”. A Szovjetunió intervencióját és a szovjet katonák általi fegyveres elnyomást pedig a Szovjetunió „testvéri segítségnyújtásaként”, „a szocializmus imperializmussal szembeni védelmére irányuló nemzetközi küldetés teljesítéséeként” jellemezte.¹ Ugyanezen a napon jelent meg a

* Az eredetileg ukrán nyelvű tanulmány bibliográfiai adatai: Віднянський, С. В.: *Угорська революція 1956 року в українській історіографії та метуаристиці*. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Міжнародний збірник наукових праць, вип. 26. (2017) 455–464. A tanulmány alapjául az 1956-os forradalom 60. évfordulója alkalmából 2016. október 21-én Kijevben megrendezett nemzetközi kerekasztalon a szerző által tartott előadás szolgált.

Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottságának (az új, kádári vezetés) felhívása a magyar kommunistákhoz Nagy Imre kormányának tevékenységéről, melyben többek között szerepelt, hogy Nagy Imre „a munkásosztály és a népi hatalom pozícióit feladva, nacionalista sovinszta alapra helyezkedve utat nyitott az ellenforradalmi erőknek és ezzel ténylegesen elárulta a szocializmus ügyét”.²

Csak az elmúlt negyedszázad legújabb tudományos kutatásai – figyelembe véve a nyugati történetírás korábbi vívmányait, ide sorolva a magyar emigránsok munkáit, valamint az 1970–1980-as évek szamizdatjait is – nyújtanak lehetőséget arra, hogy objektív képet fessünk az 1956-ban Magyarországon végbemenő tragikus eseményekről, mélyebben elemezzük a szovjet vezetésnek a magyar válság politikai rendezésére tett kísérleteinek mechanizmusát, feltárjuk a Szovjetunió fegyveres beavatkozásának jellegét, jellemzőit és következményeit, bemutathassuk a világ vezető államainak, az ENSZ-nek és a világközösségnek a reakcióit, továbbá megállapítsuk a magyar forradalom valódi okait, jellegét és következményeit, ezenfelül pedig a forradalom helyét és jelentőségét az egyetemes történelemben.

Az 1956-os magyar forradalom tanulmányozásában, különösen a magyar történetírásban, az 1988-as év jelentett fordulóponthoz, amikor is az MSZMP májusi pártértekezletén külön bizottságot hoztak létre, melynek feladata az volt, hogy objektíven értékelje Magyarország fejlődését a háború utáni években abból a célból, hogy ajánlásokat dolgozzon ki a szocializmus tökéletesítésére az egyik akkori pártvezető, Pozsgai Imre vezetése alatt. Pozsgai a bizottság következtetései alapján 1989. január 28-án sokak számára szenzációs kijelentést tett, miszerint az 1956-os magyarországi események nem ellenforradalmi megnyilvánulások voltak, hanem az ország adminisztratív-bürokratikus rendszere ellen irányuló népfelkelés. A Rákosi Mátyás által vezetett korábbi rendszer mélyre süllyesztette az országot, társadalmi-gazdasági, politikai és szellemi válságot idézett elő, valamint a társadalom éles elégedetlenségét váltotta ki.³ 1990-ben a magyar emigráció képviselői már megnyitották az 1956-os forradalom történetének intézetét Brüsszelben, mely a dokumentumok gyűjtésének és tanulmányozásának, valamint a magyarországi 1956-os forradalomról szóló új művek kiadásának fő központja lett.

A forradalmi eseményeknek a történetírásban fellelhető „fehér foltjai” megszüntetésében fontos lépésnek bizonyult, amikor 1992 novemberében Borisz Jelcin, az Orosz Föderáció elnöke (aki mellesleg a magyar országgyűlés képviselői előtt tartott beszédében hivatalosan bocsánatot kért a magyar néptől a szovjet katonai beavatkozás miatt) átadta a magyar kormány részére azon titkos dokumentumok gyűjteményét, melyet 1993-ban két kötet formájában – A „Jelcin-dossier”. *Szovjet dokumentumok 1956-ról*, valamint a *Hiányzó lapok 1956 történetéből. Dokumentumok a volt SZKP KB levéltárából* – először Budapesten, azt követően pedig tudományos szakfolyóiratokban, valamint külön könyvként Moszkvában is kiadtak.⁴

¹ *Правда*, 1956, 7 ноября.

² *Закарпатська правда*, 1956, 7 листопада. (Magyarul megjelent: *Szabad Nép*, 1956. november 7. 1., valamint *Népszabadság*, 1956. november 8. 1. – A ford. jegyzete.)

³ Pozsgay Imre nyilatkozata a rádió 168 óra című műsorában. *Népszabadság*, 1989. január 30. 6.

⁴ Орехова, Е. Д. – Середа, В. Т. – Стыкалин, А. С. (ред. сост.): *Советский Союз и венгерский кризис 1956 года. Документы*. Москва, 1998. [Magyarul: Gál Éva – Hegedűs B. András – Litván György – Rainer M. János (szerk.): A „Jelcin-dossier”. *Szovjet dokumentumok 1956-ról*. Budapest, 1993.; Szereda, Vjacseszlav – Sztikalin, Alekszandr (szerk.): *Hiányzó lapok 1956 történetéből. Dokumentumok a volt SZKP KB levéltárából*. Budapest, 1993. (A ford. jegyzete.)

Az 1956-os októberi forradalom magyar történetírásának új szakasza, amely az 1980-as évek végén – az 1990-es évek elején vette kezdetét, mély hatást gyakorolt az orosz és ukrán történettudományra. Olyan orosz tudósok mellett, mint B. J. Zselicky, V. L. Muszatov, E. D. Orehova, V. A. Pronyko, A. Sz. Sztikalin és mások az 1956-os magyar események objektív bemutatásához jelentős mértékben hozzájárultak olyan ukrán történészek is, mint O. Bazsan, Sz. Vaszilenko, M. Derzsaljuk, I. Koroly, I. Lihtej, V. Luscsaj, I. Mandrik, R. Piljavec, J. Puhacs, Sz. Sztrasnyuk, J. Sapoval és mások. A független Ukrajnában számos tudományos konferenciát rendeztek, melyek középpontjában a 20. századi kelet-európai totalitárius rendszerek kialakulásának problémái, a politikai válságok, valamint az antitotalitárius mozgalmak és forradalmak álltak. Az első nagy nemzetközi tudományos konferenciára 1993 szeptemberében került sor Harkovban (a konferencia eredményeként két kötet jelent meg: egy szöveggyűjtemény és egy tankönyv a történettudományi karok hallgatói számára⁵). Az egyik utolsó ilyen tudományos esemény pedig Ungváron zajlott 2006 novemberében „A szabadság és függetlenség ára: a politikai rendszerek átalakulása Közép- és Délkelet-Európa országaiban 1989–1991 előtt és után” címen. Ez utóbbinak a vitái a pontosan ötven évvel korábbi magyarországi forradalom eseményeire fókuszáltak. Ennek a konferenciának az anyagait ugyancsak kiadták.⁶ Kelet-Közép-Európa országai, azon belül pedig Magyarország és az 1956-os forradalom eseményeinek objektív összegzését tartalmazza az alapos és innovatív, a bölcsészkarok hallgatói számára írott „Kelet-Közép-Európa története” című tankönyv, mely L. Zaskilnyak szerkesztésében jelent meg Lembergben 2001-ben,⁷ ahogy az Ukrajnában született számos egyéb iskolai és egyetemi tankönyv is.

Az ukrán történészeknek az 1956-os magyarországi eseményekről szóló publikációi közül külön figyelmet érdemel Ivan Koroly, az Ungvári Nemzeti Egyetem egyetemi tanárának *Az 1956-os magyar forradalom: A szovjetbarát totalitárius rendszerek összeomlásának kezdete* című könyve. Anélkül, hogy tartalmának részletes tudományos elemzését adnánk, csak annyit jegyeznénk meg, hogy figyelmet érdemel a mű problémafelvetése. Koroly például a következőket írja: „Hosszú ideig a magyarországi és azon kívüli tudományos körökben vitatott kérdés volt és maradt is az, hogy miért épp a magyar progresszív társadalom lett az első Kelet- és Délkelet-Európa országainak népei közül, amely nyíltan el mert indulni a totalitarizmus elleni forradalmi küzdelem útján egy demokratikus jogállam felépítése céljából. Egyelőre nincs egyértelmű válasz erre a kérdésre, valószínűleg nem is várható.” Ezzel egyidejűleg így folytatja:

„Nincs okunk azt állítani, hogy Magyarország volt a leggyengébb láncszem a szocialista rendszer államainak láncolatában, mert lakosságának életszínvonala jóval magasabb volt,

⁵ *Тоталитаризм и антитоталитарные движения в Болгарии, СССР и других странах Восточной Европы (20–80-е годы XX века): Материалы международной научной конференции.* Т. 1–2. Харьков, 1994–1995.; Постолювский, Р. М. – Пугач, Е. П. – Страшнюк, С. Ю.: *Встановлення тоталітарних режимів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи (1944–1953): Хрестоматія.* Харків, 2000.; Пугач, Е. П.: *Встановлення тоталітарних режимів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи: Навчально-методичний посібник.* Харків, 2008.

⁶ *Ціна свободи й незалежності: трансформація політичних систем в країнах Центральної та Південно-Східної Європи до та після 1989–1991 рр. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. Вип. 18. (2007).

⁷ Зашкільняк, Леонід (ред.): *Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів.* Львів, 2001. (A ford. jegyzete.)

mint, mondjuk, a szomszédos Romániában. Semmilyen mutató alapján nem maradt hátra a szomszédos Csehszlovákiához⁸ vagy Lengyelországhoz képest sem.

Az okok itt valószínűleg egyéb jellegűek. Mindenekelőtt a magyar nép forradalmi tradícióit említhetjük, hisz 1956-ig két forradalmat élt meg – az 1848–1849-est és az 1918–1919-est. Bár természetükben, osztálytartalmukban, hajtóerőikben, következményeikben ezek különböztek egymástól, ugyanakkor a forradalmi nevelés és megedzetség valódi iskolájává váltak a magyar nemzet számára.

Másodszer, a magyar nép egyike volt azoknak, akik a hitleri koalícióban való részvétel nyomán a második világháborúért a legdrágább árat fizették. A háború befejezése után a munkástömegek jobb életben reménykedtek, de ez végül nem következett be.⁹

Harmadszor, a második világháborút követően Magyarország az elsők között találta magát a Sztálin által tervezett világrend palettáján, területét szovjet csapatok szállták meg, az állambiztonsági szervek széles hálózatával együtt. Ezek szigorú politikai ellenőrzést gyakoroltak az ország társadalmi, gazdasági és politikai életében, kezdeményezői lettek annak, hogy a sztálini elnyomás megismétlődjön Magyarország városaiban és falvaiban, ami az ország lakosságának jogos tiltakozását váltotta ki.¹⁰

Negyedszer, Magyarország a totalitarizmus sztálini szekeréhez a mozdulatlanságig hozzarögzített ötödik kerékként a magyarokból verbuvált bolsevik Komintern-káderek segítségével jóformán a denacionalizáló politika elsődleges terepévé vált, mely politika figyelmen kívül hagyta az őshonos lakosság nemzeti érzéseit, becsületét és méltóságát. Épp emiatt a hrucsovi »enyhülés«, mely Sztálin halálával vette kezdetét, a magyar társadalomra sokkal mélyebb hatást gyakorolt, mint az a környező országokban tapasztalható volt.¹¹

Koroly professzor elemzését indokolt következtetéssel zárja, miszerint „1956 októberében-novemberében Moszkva szatellit országai között először nyilvánult meg rendkívül fényesen és tragikusan a magyar nép nemzeti felszabadító szelleme, amelyet oly kegyetlenül elnyomtak a szovjet csapatok.”¹²

A Szovjetunió katonai egységei és fegyveres erői alakulatainak tevékenységéről, az 1956-os magyarországi forradalom leverését előkészítő és levezénylő katonai műveletekről –

⁸ Ez az állítás kétségbe vonható, hiszen Csehszlovákia gazdasági fejlettsége és a társadalom életszínvonala jelentősen meghaladta a blokk többi államát, így Magyarországot is. (A szerkesztő megjegyzése.)

⁹ Ezzel kapcsolatosan hozzátennénk, hogy a háború Magyarország több mint egymillió lakosának oltotta ki az életét, ezen szám fele a holokauszt áldozatait gyarapítja. További egymillió magyar még a Vörös Hadsereg 1944–1945 telén történő bevonulása előtt emigrált, s ezek közül százezren már soha többé nem tértek vissza. 300 ezren kerültek a szövetségesek hadifogságába, valamint 600 ezer embert deportáltak a Szovjetunió kényszermunka-táborába, ahonnan messze nem mindenki tért haza.

¹⁰ Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni szeretnénk, hogy az időben, amikor a Magyar Dolgozók Pártját Rákosi Mátyás vezette, az országban a személyi kultusz kiépítésén dolgoztak, az általános bizalmatlanság és gyanakvás légköre terjedt. Kommunisták tízezreit hurcolták meg. Következő lépésként jött az emberek erőszakos kitelepítése a városokból, valamint a jómódú falusiak likvidálása. Összességében 1952 és 1955 között több mint egymillió állampolgár vált bírósági és rendőrségi üldözés áldozatává – miközben az ország összlakossága 9,5 millió főt tett ki. Épp a sztálini-rákosista totalitárius rezsim magyarországi kialakulásáról és uralmáról, valamint annak válságáról mint a magyar forradalom fő okáról szól V. I. Luscsaj kijevi történész monográfiája. Vö. Луцай, В. І.: *Угорська революція 1956 р. як наслідок загострення суспільно-політичних та соціально-економічних протиріч в Угорщині у 1949–1956 рр.* Київ, 2008.

¹¹ Король, І.: *Угорська революція 1956 року. Порядок краху прорадянських тоталітарних режимів.* Ужгород, 2003. 9–10.

¹² Король: *Угорська революція*, 194.

melyekből kettő volt, a „Hullám” és a „Forgósél” fedőnevek alatt – Rasztyiszlav Piljavec ukrán hadtörténész ír könyvében.¹³ A mű az Orosz Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Levéltára dokumentumai alapján meggyőzően igazolja, hogy 1956 őszén a szovjet csapatok hatvanezer katona bevetésével (hatezer harckocsival és egyéb katonai felszereléssel együtt) hajtottak végre fegyveres beavatkozást a szuverén Magyarország ellen. Nemcsak az ország lakossága vezetőinek ellenállásával, hanem a Magyar Néphadsereg egy része által támogatott, spontán alakult felkelő egységek és csoportok erőteljes fegyveres ellenállásával is szemben találták magukat. A szerző azt állítja, hogy annak ellenére, hogy a Magyar Népköztársaságban október végén tapasztalható belső helyzet, amikor gyakorlatilag győzött a nemzeti demokratikus forradalom, meglehetősen kétértelműnek és ellentmondásosnak bizonyult, helytelen lenne polgárháborúként vagy akár annak előzményeként jellemezni az országban fennálló akkori nehéz helyzetet, mint ahogy azt némely orosz történész állítja. Nincs kellő alapja annak sem, hogy 1956 eseményeit háborúnak nevezzük a Szovjetunió és Magyarország között, mint teszik azt egyes szerzők. Egy valami kétségtelen – Magyarországon fegyveres konfliktus történt, még hozzá kezdetben belső harc (fegyveres népfelkelés) formájában, ami a szovjet megszálló csapatok Budapestre történő bevezénylését követően azonban nemzetközi konfliktussá vált. Ez a Szovjetunió részéről fegyveres intervenció, a felkelők részéről pedig nemzeti szabadságharc volt a függetlenségért, mely aktív fázisában közel egy hétig tartott, november 4-től november 11-ig.

A fegyveres konfliktusban részt vevő mindkét fél erőszakos fellépése, a felek jelentős veszteségei és a polgári lakosság körében elszenvedett veszteségek egyaránt jellemezték a konfrontációt. Emlékeztetnénk arra, hogy a tragikus események folyamán közel négyezer magyar hazafi veszítette életét. A legnagyobb veszteségek Budapestet érték – közel 2700 polgári lakos halt meg. A szovjet fél veszteségei a hivatalos adatok szerint 2260 főt tettek ki, tűzharcokban 669 sorkatona és tiszt halt meg, 51 főt nyilvánítottak eltűntnek, 1540-en pedig megsérültek. 1956 októberének–novemberének magyarországi eseményeit nemcsak befejezetlen, hanem kemény arcú forradalomnak is nevezhetjük.¹⁴

A magyar forradalomról született ukrán történeti munkákban külön témaként szerepel a forradalom leverését követő tömeges megtorlás az „ellenforradalmárok” ellen, melyben aktívan részt vettek a szovjet különleges szolgálatok. Például csak 1956. november közepéig Magyarországon a szovjet biztonsági szolgálatok 1372 személyt tartóztattak le. Közülük sokan védtelen magyar állampolgárok voltak, egy részüket – például a fiatalokat – a nemzetközi jogi normákkal ellentétben deportálták a Szovjetunió területére (példaként említhetjük, hogy csak az ungvári börtönben néhány hónap leforgása alatt több mint nyolcszázan töltötték letartóztatásuk idejét a magyar forradalomban részt vevők közül). Többek között erről esik szó Dupka György kárpátaljai kutató és újságíró dokumentumkötetében.¹⁵ Egyébként a magyar forradalom és az 1956-os szabadságharc kárpátaljai visszhangja – különösen a régió magyar lakossága kapcsolódásának kérdése – olyan téma, amely érdemes a történészek figyelmére (de általában véve az ukrainai közvélemény 1956-os magyar eseményekre adott reakciója is fontos kutatási feladat). 2008-ban például egy fiatal beregszászi tudós, Váradai Natália első ízben Debrecenben, később pedig Kijevben is megvédte doktori disszertációját

¹³ Пилявець, Р.: *Повітрянодесантні війська в операціях «Вихор» (Угорщина, 1956) і «Дунай» (Чехословаччина, 1968)*. Київ, 2005. 122.

¹⁴ Віднянський, С.: *У «дружніх» обіймах Кремля. До 50-річчя Угорської революції 1956 року*. Дзеркало тижня, 21–27 жовтня 2006. 1., 21.

¹⁵ Dupka György: *’56 és Kárpátalja. Hatásvizsgálat hivatalos íráások, vallomások tükrében*. Ungvár–Budapest, 2006.

ebben a témában, elsősorban a korabeli kárpátaljai sajtó anyagaira és a kárpátaljai lakosok visszaemlékezéseire építve.¹⁶

Végezetül néhány szó a magyar forradalom és az 1956-os szabadságharc történetének memoár forrásairól: Amint az köztudott, ezt a témát érintették visszaemlékezéseikben olyan szovjet személyek, mint N. Hruscsov, V. Krjucskov, valamint a forradalom leverésében közvetlenül résztvevők, mint például J. Malasenko és P. Lascsenko, a magyar politikusok közül pedig Rákosi Mátyás, Kádár János, Hegedüs András, Dobi István, a tudós-disszidens Bibó István, továbbá Konrad Adenauer német kancellár és Jugoszlávia volt szovjet nagykövete, Veljko Micsunovics és mások. Többek között kárpátaljaiak is: kiváltképp a közismert ungvári újságíró, Balla László, aki oroszról magyarra fordította Kádár János ún. szolnoki beszédét. Ezek sorában meg lehet említeni egy neves ukrán politikai és kulturális személyiség, a hatvanas évek disszidense és jogvédője, Leszy Tanyuk „Napló bankók nélkül” című művét. Tanyuk 2016 márciusában hunyt el. Naplóját éppen 1956-ban kezdte el vezetni, nemrégiben pedig kiadták annak első részét, amelyben érdekes megfigyeléseket és gondolatmeneteket találhatunk az 1956-os magyar forradalom eseményeivel kapcsolatban. Csak néhányat idézünk közülük:

„Október 23., kedd. Az ördögbe! Ma minket – most! – összegyűjtöttek a Komszomol kerületi bizottságában, úgy tíz embert az iskolából – és levezettek velünk egy »magyarázó/tisztázó munkát«. Magyarországon ellenforradalom ütötte fel a fejét. A felkelést Nagy Imre vezényelte. Ma Budapesten tüntetés van, több mint 200 ezer ember... Vannak sérültek és halottak. A tüntetésen a katonák, akiket erősítésként hívtak oda, a hallgatók oldalára állnak. Hírül adták: vannak áldozatok azok között is, akik tüzet nyitottak – a magyar KGB között.”

„Október 24., szerda. Magyarországon – vér, vér, vér. Senki semmi biztosat nem tud, az egyik információ a másiknak ellentmond. Saját szemünkkel kellene meggyőződni minderről. Nap közben hírül adták – a tömeg elfoglalta a rádiót – a munkások a külvárosokból pedig a hadsereg segítségére mennek. Most pedig – épp fordítva: »A hadsereg nagy része áruló lett, a munkások pedig őket (az árulókat?) támogatták. Budapest lázadók kezében van?«.”

„Október 25., csütörtök. Másról sem esik szó, csak a póznákról, melyekre a kommunistákat akasztják. A valóságban pedig 24-ről 25-re virradóan Budapestre bevonultak a szovjet tankok.”

„Október 26., péntek. Kivercin keresztül áthaladt egy tankokat szállító szerelvény... A vonatokon – lefedett fegyverek. A vágányon – vörös zászló és Sztálin portréja. Nesze neked! A kerületi bizottságok modorossága – mi majd segítünk nekik! Nem fojtottuk meg végleg a magyar fasisztákat a háború alatt, megfojtjuk majd most!”

„November. Azt, ami elkezdődött és tart most Magyarországon, nehéz feldolgozni. A rádió ellenforradalomnak nevezi a felkelést, a Horthy-rendszer visszaállítása kísérletének. De hát munkásokat és parasztokat lőnek le! Nem tudom, hogy elhiggyem-e, de a tankoszlop gyerekeknek és nőknek ment neki! Ők mind ellenforradalmárok lennének? Az is nyugtalanít, amit egy fiú mondott – onnan való, de már itt van, itthon, enyhén megsebesülve: »Ott rengeteg ember van ellenünk! És mindenki azt kiáltja, hogy 'Le a sztálinizmussal!'« A felkelés első áldozatai az NKVD-sek, sztálinisták, gengszterek voltak...”

„1956. december 28. Le vagyok nyűgözve! Kiderül, hogy Magyarország előtt ugyanez történt Berlinben is, ahol ötszáz tank és egy tucat hadosztály vett részt a »lázas« elfojtásában!

¹⁶ Várad Natália: *Az 1956-os forradalom és szabadságharc kárpátaljai vonatkozásai*. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem, 2008.

Azután pedig Lengyelországban!¹⁷ Voltak sortüzek, több mint száz ember halt meg – utána pedig... a feltétel nélküli sztálinistákat feltételes hrucsovisták nyomták el. Valóban egy új korszak kezdete lenne ez? Akkor miért fél mindenki ennyire? Félnék a demokrácia fő érvétől – a tankoktól?¹⁸

Ilyen érzések uralkodtak a progresszív értelmiségiek körében 1956-ban az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaságban. És talán igaza van azoknak az ukrán kutatóknak, akik összekapcsolják az ellenzéki (disszidens) mozgalom megjelenését Ukrajnában az 1960-as években a magyar forradalom hatásaival.

Fordította: PALÁDI RENÁTA

¹⁷ Utalás az 1953 júniusi kelet-berlini és az 1956 júniusi poznańi munkásfelkelésekre. (A szerk. megjegyzése.)

¹⁸ Тянюк, Л.: *Щоденники без куньор (шістдесят років потому)*. Зовнішні справи, (2016) №4. 52–57.